

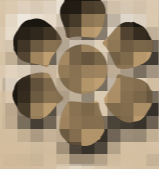
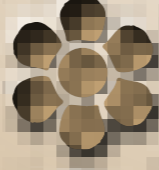
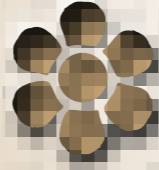
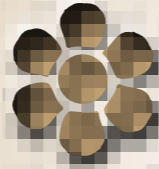
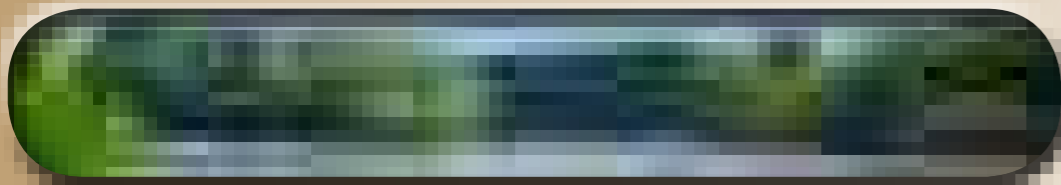
Honfoglaló magyarok a Maros torkolatánál

50

TÜRK ATTILA

LŐRINCZY GÁBOR

AZ utóbbi néhány évben Csongrád megye területén, a Maros-torkolat nyugati oldalán, az M5-ös és M43-as jelű autópályák építését megelőzően végzett leletmentő feltárások során jelentősen tovább gyarapodott a 10. századi temetők száma.

Feltehetően a hajfonat díszítésére használt aranyozott ezüstveretek a kiskundorozsmai 595. sírból

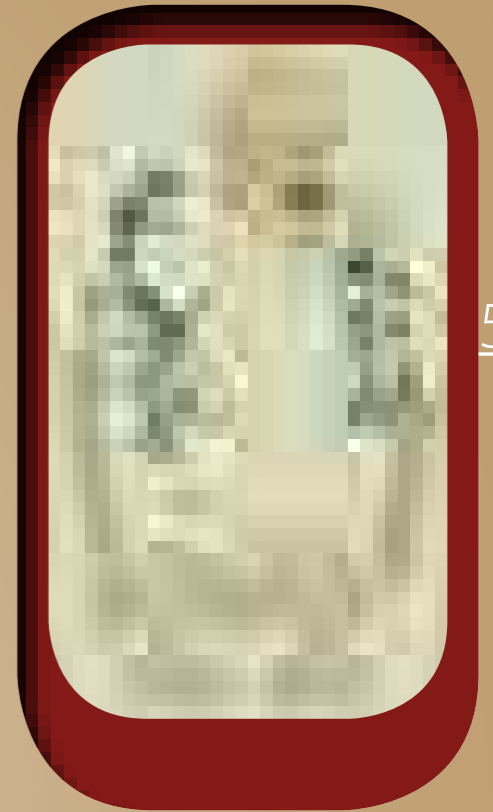

Az egyik ilyen feltárás során, Kiskundorozsma határában, az úgynevezett Hosszúháton egy 2004-ben nyitott homokbánya területén került elő – többek között – egy 60 év körüli, europa-mongolid (turánid) típusú nő temetkezése, amely kiemelkedően gazdag leletanyagával tovább bővítette a Dél-Alföldön gyakori rangos női temetkezések sorát. Az 595. számú sírban a halottat rönkkoporsóban temették el, és mellé helyezték felszerszámozott lovának maradványait is. Az elhunyt halotti viseletét egy aranygyűrűn, illetve kar- és lábperecein kívül összesen 198 darab nemesfémből készült veret díszítette.

51

Részletfotó, sírfotó és sírrajz a kiskundorozsmai 595. sírról és fontosabb leleteiről

Aranyozott ezüstveretek a fejedőről a kiskundorozsmai 595. sírból

A sírból előkerült ezüstitárgyak összszúlya 202,79 g. Az ezüstgazdagságát tekintve ez a temetkezés tartalmazta a szeged-bojáralmi 3. sír (659 g), valamint a szeged-algyői 49. sír (335 g) mögött a harmadik leggazdagabb 10. századi női viseletet. A szeged-algyői 72. sírban (142,4 g) nyugvó nő ezüst ruhadíszével együtt ezek a női sírok a legkiemelkedőbbek a korszak hagyatékában a teljes Kárpát-medencét tekintve.

Az 595. sírban fekvő nő koponyája körül préselt, aranyozott ezüstrozetták feküdtek, melyek feltehetően valamilyen fejedőhöz tartoztak. Ezeket a darabokat a központi mintájukat körül fogó perem és a rozetták végének találkozásánál elhelyezett, veretenként 4 db varrólyuk segítségével rögzítették.

A viselet további veretei közül az aranylemezből préselt, rombusz alakú ruhadíszeket említhetjük, melyekből összesen 9 darab került elő, zömmel a nyak körül, többségük viseleti helyzetben. Az *in situ* [tehát eredeti, bolygatatlan pozícióban – a szerk.] megfigyelt veretek helyzetéről

Aranyozott ezüstveretek az övről a kiskundorozsmai 595. sírból

elmondható, hogy feltehetően kettős sorban, egymással párhuzamosan futottak, a mellkas bal, illetve jobb oldalán feltárt darabok alapján pedig egy V alak rajzolódik ki. Felerősítésüket ugyancsak a négy csúcson elhelyezett varrólyukak tették lehetővé.

A sír aranyból készült tárgyai között említhetjük a lemezből készült kőbetétes gyűrűt, mely az úgynevezett hólyagos fejű gyűrűk típusába tartozik. Ennek egyik érdekessége, hogy karikájának igen nagy az átmérője, a másik pedig, hogy az ásatás során nem viseleti helyzetben – valamelyik ujján –, hanem az idős nő zárt jobb markából került elő.

A nyaktól a váz gerince mentén egészen a medencéig húzódva kör alakú préselt ezüstveretek feküdtek. Ezek szerint az elhunyt felsőruhájának, feltehetően kaftánjának két szegélyére összesen 21 db, kétféle típusba tartozó kerek, préselt, aranyozott ezüstveretet varrtak. A gyöngykeretes veretek egy része feltehetően viseleti helyzetben feküdt, de a ruha vonalát, záródását pontosan nem rajzolták ki.

Szeged-Kiskundorozsma, Hosszúhát és a Hosszúhát-halom lelőhelyek 3D-s terepmodelje

Ennek az idős nőnek nagyon érdekes mellékletei az ezüsből öntött, aranyozott hátterű, középen áttört és kék színű üvegbetéttel díszített, nittszeges, négyzetes alakú veretek, melyekből 7 db került elő a két könyök vonalában, a gerincre merőlegesen. A középső négy veret hátlapjával felfelé feküdt, melyeken a felerősítésre használt bőrszalagok igen jól megmaradtak. Ezeket a központos díszű négyzetes vereteket a kutatók egy része övvereteknek, míg mások ruha- vagy kaftándíszeknek tartják.

A váz két oldalán a karcsonok mentén, illetve a bordákon feltárt nagyszámú, ezüsből öntött, felületükön aranyozott, nittszeges apró veretek eredeti funkciójának meghatározása és a viseleti rekonstrukciója volt a legnehezebb. A bőrszíjakra rögzített 94 db aranyozott, öntött ezüstveret a nő két hosszú, derekáig érő hajfonatát díszítette.

Sírfotó részlete a mellkas leleteiről a kiskundorozsmai 595. sírből

Aranylemezből készült rombusz alakú (ruha) veretek a kiskundorozsmai 595. sírből

tette. A sír bontása közben helyenként nemcsak a vereteket tartó bőrszíjat lehetett megfigyelni, de a haj lenyomatát is dokumentálhattuk. A veretek három csoportba sorolhatóak, sírbeli elhelyezkedésükben szabályszerűség azonban nehezen volt felfedezhető. A kiskundorozsmai lelet kapcsán úgy véljük, hogy a honfoglalás korában korongok nélkül, a hajfonatokba befont ezüstveretes szalagokkal is díszíthették a hajukat a nők.

A kiskundorozsmai 595. sírban eltemetett nő a lábszárcsontjain megfigyelhető barnás elszíneződések alapján magas szárú, boka fölé érő lábbelit viselhetett. Csizmájának mindkét fejét összesen 61 db ezüstverettel díszítették, amelyek közül csak a nagyobbakat aranyozták be. A csizma lábfej fölötti részének közepén egy nagyobb átmérőjű, közepén bemélyedő ezüst veretsort, körülötte pedig a 10. századi lábbeliknél igen gyakran előforduló félgömb fejű, apró ezüstvereteket találtunk. Az emberi lábcsontokat mindkét oldalon szorosan közrefogó lócsontok, illetve a lábfejeknek a sír aljával bezárt meredek szöge alapján feltehető, hogy az ott elhelyezett, összegöngyölt ló bőr tartotta meg ilyen magasan a lábfejeket. Viseletét a két alkarcsont alsó végénél, a csuklók magasságában előkerült keskeny ezüstlemezből kivágott szalagok, míg a bokákon a sodrott bronzdrótból készült, hurkos-kampós záródású fekvő lábperecek egészítették ki.

A Kiskundorozsma tágabb térségében koncentrálódó gazdag 10. századi temetkezésekkel kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a Maros-völgy, a folyó déli partján húzódó kereskedelmi út, a Maros-torkolat alatti tiszai átkelőhely, az itt egymást keresztező kelet-nyugati, illetve észak-déli távolsági út találkozásának csomópontja évezredek óta kulcsfontosságú volt, és stratégiai jelentőséggel bírt minden, a területen egykor élt népesség számára. Az avarok uralmát követő hatalomváltás a Maros-torkolat nyugati oldalán folyamatosan ment végbe a 9. század utolsó harmadában. Míg az avar kori népesség továbbélését mind a hagyományos antropológiai, mind pedig az archaeogenetikai módszerekkel sikerült kimutatni a 10–11. századi népességben, addig az átmenet folyamatának régészeti igazolására további kutatásokra van még szükség, amelyekben igen nagy szerepet kapnak az olyan gazdag temetkezések is, mint a Kiskundorozsma határában feltárt rendkívüli női sír.

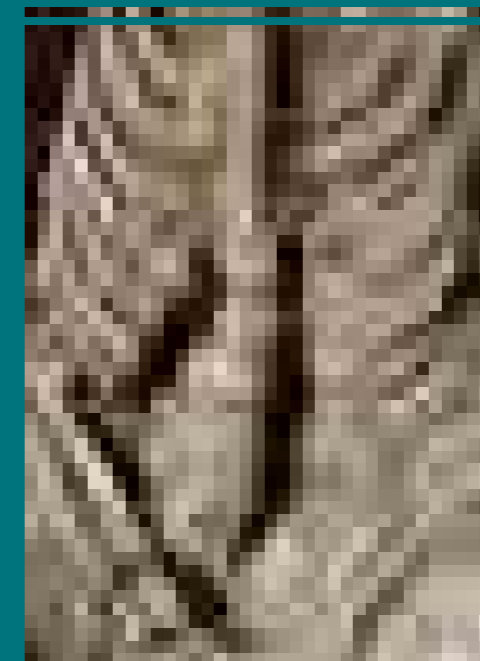

HONFOGLALÓK NYOMÁBAN

2016 tavaszán, egy „szokványos” régészeti felügyelet nem várt eredménnyel zárult. A múzeumi autót meglátva egy lelkes, régészet iránt is érdeklődő földéaki lakos, Fertály János izgatottan számolt be arról, hogy pár nappal korábban, a határ bebarangolása során, egykori földjén, a Földeák közigazgatási határához tartozó Szárazéri-ugar dűlőben, mezőgazdasági munkavégzés közben emberi maradványok kerültek elő. Jani bácsi nem volt ismeretlen a múzeum munkatársai előtt, hiszen korábbi munkák során már többször érdeklődött, illetve segédkezett, így egyértelmű volt, hogy az információnak érdemes alaposabban utánanézni.

A következő napon a kérdéses terület megtekintése során a szántásból begyűjtött emberi csontmaradványok – köztük több erősen zöldre színeződött töredék – egyértelműen arra utaltak, hogy a környezetéből kiemelkedő dombon temetkezési hely található. Leletanyag hiányában azonban nem lehetett megállapítani, hogy a bolygatott sírok mely időszakból valók. A pontos hely ismeretében az is gyorsan kiderült, hogy a megtalált lelőhely nincs regisztrálva, azaz a kutatás számára teljesen ismeretlen.

A lelőhelyen található temető pontos korának meghatározására előbb 2016 májusában, majd a felszí-

Ruhaveretek egy gazdagabb női sírban

nen megtalált és eredeti helyzetükből kimoszított leleteinek összegyűjtésére június végén és július elején fém-detektoros vizsgálatokat végeztünk. A munka eredményeként a nagy kiterjedésű lelőhelyen számos koros fém-, valamint kerámiaanyagát sikerült összegyűjtenünk. Ezek közül a legnagyobb mennyiségben 10–11. századi sírokból származó fémmellékletek (különbféle veretek, szíjvég, gyűrű, fülesgomb stb.) kerültek elő, ráadásul éppen azon a részen, ahol az embercsontok is heverték.

A mezőgazdasági művelés által leginkább veszélyeztetett részen, a dombtetőn, ahol az emberi marad-

